

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій

X

**ВСЕУКРАЇНЬКА
НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

27-28 квітня 2023 року

Матеріали

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**МАТЕРІАЛИ X ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ,
ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 27-28 квітня 2023 року)

Суми, 2023

С-70 Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства:

Матеріали десятої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 27–28 квітня 2023 р.) / уклад. М. М. Набок. Суми : Сумський державний університет, 2023. 367 с.

До збірника увійшли наукові матеріали, присвячені актуальним проблемам сучасного перекладу, етнолінгвістики, стилістики, методики та методології сучасних мовознавчих та літературознавчих дисциплін. Складовою збірника є наукові розвідки з питань релігії та культури, соціальних і міжкультурних комунікацій, психологічної теорії та практики, соціологічних досліджень.

Для викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, студентів, учителів загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв та коледжів, усіх, хто цікавиться питаннями соціогуманітарного напрямку.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

3. Hofstede G. Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values. Beverly Hills CA : Sage, 1980. 328 p.

4. Friedman, J. Cultural Identity and Global Process. London, Thousand Oaks, California: SAGE. 25 Journal of Frontier Studies. 2020.

Науковий керівник: Туляков О.О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій Сумського державного університету.

Тетяна Беценко,

доктор філологічних наук, професор

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК РІЗНОВИД ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЗАГАЛЬНІ ЗАУВАГИ

У сучасній науково-освітній парадигмі актуальною і вкрай необхідною є лінгвокультурологія як галузь наукових знань. Доконечно потрібним різновидом роботи з текстом у процесі вивчення мови і літератури у ВНЗ та школі постає лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребами глибинного дослідження мовнокультурної дійсності рідної та чужих картин світу, що можливе на основі аналізу різнорівневої організації художніх текстів різних культур, які репрезентують духовно-матеріальні, морально-етичні, естетичні цінності етносу.

Мета розвідки – з'ясувати зміст поняття лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту; окреслити загалом ключові підходи у пошукові лінгвокультурем як основних одиниць у пізнанні етнокультурних реалій.

Завдання дослідження – пояснити сутність лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту та визначити коло тих поняттєвих домінант, пізнання і розкриття яких сприяють його успішній реалізації.

Основні результати та висновки дослідження, їх цінність.

Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту розглядаємо як самостійний, незалежний різновид наукового розбору, передусім – філологічного (лінгвістичного), що передбачає інтегрування знань різновекторного змісту з метою вияву культурно значущих одиниць у визначеному творі словесного мистецтва.

Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту базується на описові різнорівневих мовних одиниць, актуалізованих у творі, як засобів відображення позатекстової дійсності, що безпосередньо вказують на етномовний національно-культурний континуум, є своєрідними орієнтирами у певній національній реальності, покликані бути модусами позначення етнічної дійсності, мають чітко виражений національний колорит, слугують маркерами національної картини світу.

Основні завдання лінгвокультурологічного аналізу художнього тексту вбачаємо у встановленні етнокультурної семантики різнорівневих лінгвоодиниць, у їх співвіднесенні з чітко окресленою реальністю, національною картиною світу; у з'ясуванні народознавчої природи повідомлюваної в тексті інформації; у пошуку та описові особливостей, прикмет втілення, відтворення, відображення в тексті (в словесно-образному, мовноестетичному його оформленні) ментальності мовця / автора.

Лінгвоаналіз тексту в культурологічній парадигмі постає як пошук та інтерпретація понять, що національно марковані, тобто такі, що пов'язані з конкретним середовищем, соціумом буття. Природно, якнайкраще означений різновид роботи виконувати на взірцях текстів зарубіжної літератури. Хоча можна спробувати здійснити лінгвокультурологічний опис художнього твору, належного рідномовній дійсності (наприклад, аналіз поезій «Стоїть гора високая» Леоніда Глібова, «Перебендя», «Тополя», «Іван Підкова», «Н. Маркевичу», «Лілея», «Русалка» Тараса Шевченка, «Соняшник за тинем голову схилив», «Марія» Володимира Сосюри, «Рідна мати моя» Андрія Малишка, «Два кольори», «Явір і яворина» Дмитра Павличка або уривки з

творів І. Нечуя-Левицького чи Мирослава Дочинця тощо).

Центральна увага у процесі лінгвокультурологічного розбору, звичайно, звернена до слова. Національно маркованими, такими, що вказують на етнокультуру і її домінанти постають відомості про географічні, політичні, соціальні умови (соціальні класи, устрій життя тощо) – наприклад, **курултай** – у тюркських народів орган народного представництва, загальнонаціональний з'їзд; **меджліс** – законодавчо-представницький орган влади, аналог парламенту, існує в ісламських країнах; **віче** – загальні збори громадян міст Київської Русі), факти (і їх мовні репрезентанти) про економічні умови (господарство, майновий стан та ін.), відомості про побут нації, що відображені в назовництві реалій (одяг (**вишиванка, кожух, запаска, очіпок, постולי, керсетка** – в українців, в японців – **кімоно; паранджа, бурка** – верхній одяг жінок у Середній Азії та на Близькому Сході; **чадра** – традиційне жіноче покривало-вбрання в країнах мусульманського Сходу), їжу, напої (скажімо, **піца, ризото, лазанья** – національні страви в італійців; **тапас, хамон, гаспачо, тортилья** – в іспанців; **пудинг, джин, біфштекс, ростбіф** – в англійців; **борщ, капуста, юшка, куліш, кулешик, холодець, буханець, коржики, завиванець, вишнівка, узвар, галушки, книш, деруни, гречаники, налисники, крученики** – в українців), посуд (**діжка, полумисок, кварта, кухоль, глечик, горнятко** – в українців), житло та його частини (скажімо, **хата, піч, сіни, клуня, комора, льох, саж, повітка, припічок, комин, покутя, горище, лежак, криниця** – в українському побуті), меблі (наприклад, **лава, ослін, лежак, лежанка** в українців), освіту і науку, архітектуру (**колізей, амфітеатр** – пам'ятки давньоримської архітектури), традиції, звичаї, вірування, мистецтво: живопис (**крашанки, писанки** – в українській культурі), музику (**думи** – героїчний епос в українців; **колядки, щедрівки** – календарно-обрядові твори українців; **бандура, кобза** – музичні інструменти в українців; **саги** – оригінальні та перекладні епічні (історичні та героїчні) твори в Ірландії та Ісландії (VIII-XIII ст.), міфологію (наприклад, **ельфи** – казкові істоти, засвідчені у фольклорі германців, ірландців, англійців; **русалки, мавки** – в

українців), релігію (наприклад, назви язичеських богів в українців (**Перун, Ярило, Велес, Дажбог, Стрибог, Хорс, Берегиня**); назви богів у давніх греків (**Зевс, Посейдон, Аїд, Афїна**), китайців (**Гуаньді, Нюйва, Паньгу**), індійців (**Брахма, Вішну**)), книжні персонажі (**Лада, Троян** – в українців), інші культурні явища (наприклад, **Дідух** – в українців; добрий дух **Дзідзо** в японців). Культура етносу охоплює як матеріальні, так і духовні цінності (мораль, традиції, звичаї, обряди, ритуали, забобони, застороги, народні сонники, повір'я, прикмети).

Джерельною базою для пізнання іншої культури на мовному рівні є казки, твори визначних національних митців, фольклорно-пісенні тексти. У таких текстах засвідчена безеквівалентна (самобутня, національно маркована лексика), як-от: **чудернацький, літепло, хутко, лементувати, легіт, видноколо, путівець, моріжок, вхідчини, тямити, держак, манівцем, кебета, ганьба, препоганий, анітелень, запашний, духмяний, паляниця, гривня, достойник, вподобайка, усміхайлик**), національні вирази (скажімо, зачини і кінцівки в українських народних казках типу: **ось і казочці кінець, а хто слухав – молодець; вам казка, а мені бубликів в'язка; живуть-поживають, добра наживають; це було за царя Панька**), діалектні слова (**газда, файно, легінь, ватра**), етнопозначення явищ, предметів дійсності (**козак, Січ, полонина, чумак**) тощо.

Слова-символи є тими знаковими одиницями, що спроектовані на певну культурну дійсність (наприклад – **лотос** в китайців, **дуб, калина** в українців). Кожен етнос виробив і продовжує витворювати власну символіку. Почасти один і той самий знак-символ має відмінну семантику в різних культурах (наприклад, **змія** в українців і китайців, **жаба** в українців і китайців, **мак** в українців і китайців).

Лінгвокультурну вартість мають також фразеологізми, приказки, примовки, побажання, прокльони, вітання тощо (**бери його морока! Який гедзь укусив! Здоровенькі були! З роси і води вам! До дідька! Дідько його знає! Дідька лисого!**). Ці вирази як ніякі інші одиниці створюють етномовний колорит тексту.

Інші одиниці мови (конструкції) також володіють здатністю бути національно детермінованими в лінгвокультурному плані.

Сьогодні ще немає цілісних зразків лінгвокультурологічного розбору художніх творів. Робота в цій площині тільки-но розпочата. Означений вид діяльності нині поширений і у ВНЗ, і в школі – у процесі вивчення зарубіжної літератури.

Висновки

Отже, лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту – мало розроблена, але перспективна галузь наукових студій. Такий різновид роботи доволі складний, об'ємний, різноплановий, він вимагає спеціальної підготовки. Означений вид діяльності потрібний у процесі вивчення української мови як іноземної, будь-якої іноземної мови, зарубіжної літератури, рідної мови та літератури.

Список використаних джерел:

1. Беценко Т. Види аналізу художнього тексту. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/9707>
2. Беценко Т. П Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту в парадигмі сучасних наукових студій: базові поняття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 38. Том 3. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part>
3. Гоголь Н. Культурологічний контекст підручників і хрестоматій із зарубіжної літератури: дидактико-методичний аспект. URL: [ipvid.org.ua](http://ipvid.org.ua/index.php) > [index.php](http://ipvid.org.ua/index.php) > [psp](http://ipvid.org.ua/index.php) > [article](http://ipvid.org.ua/index.php) > [download](http://ipvid.org.ua/index.php)
4. Кучерява О.А. Шляхи реалізації культурологічного принципу навчання української мови у вищій школі. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/2_2011/23.pdf
5. Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. *Культура слова*. 2011. Вип. 75. С. 56–66.